

Wystąpienie Prezesa WSA w Gliwicach sędziego Leszka Kiermaszka podczas uroczystości w dniu 6 września 2022 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Panie i Panowie, Szanowni Państwo,

w imieniu sędziów i pracowników Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gliwicach, Komitetu Honorowego oraz własnym witam bardzo serdecznie wszystkich przybyłych na uroczystość związaną z obchodami jubileuszu 100. rocznicy utworzenia sądownictwa administracyjnego w województwie śląskim. Z radością witam każdego, kto zaszczylił swoją obecnością naszą uroczystość.

(...)

Sto lat temu, w czerwcu 1922 r., zakończył się proces przejęcia przez niepodległe od kilku lat Państwo Polskie części Górnego Śląska. Dopiero wówczas możliwe było stworzenie ram prawnych do utworzenia w województwie śląskim sądownictwa administracyjnego, wiązało się to z przyjęciem szeregu rozwiązań strukturalnych, kompetencyjnych i przede wszystkim organizacyjnych. Sąd administracyjny trzeba było utworzyć szybko, potrzeba jego utworzenia nie budziła wątpliwości, jednakże trudne warunki powojenne temu nie sprzyjały.

Pierwszy Wojewoda Śląski Józef Rymer wydał w dniu 1 sierpnia 1922 r. rozporządzenie w przedmiocie utworzenia dla części górnośląskiej tego województwa Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego z siedzibą w Katowicach, który rozpoczął swoją działalność w dniu 1 września 1922 r., a jego organizatorem i pierwszym prezesem został dr Włodzimierz Dąbrowski, bliski współpracownik wojewody Józefa Rymera, a w trakcie III powstania śląskiego - także Wojciecha Korfantego. Służbę sędziowską w tym sądzie podjęli sędziowie dotychczas zatrudnieni w sądownictwie powszechnym, nie tylko w apelacji katowickiej, np. Jan Szatko (kolejny prezes Sądu aż do wybuchu wojny), Leon Warmski, dr Maksymilian Meiss, dr Władysław Kniażycki (późniejsi wiceprezesa Sądu). Specyfiką tego Sądu było to, że w jego skład wchodził również sędziowie niezawodowi i ich zastępcy. Pierwszą siedzibą sądu było pierwsze piętro budynku szkoły przy ulicy Szafranka w Katowicach.

Wojewódzki Sąd Administracyjny w Katowicach był sądem pierwszej i drugiej instancji. Jako sąd odwoławczy rozpoznawał odwołania od orzeczeń wydanych przez wydziały powiatowe. Zakres działania tego Sądu jako sądu pierwszej instancji obejmował rozstrzyganie spraw w postępowaniu sporno - administracyjnym (w postępowaniu uchwałowym orzekał tylko przez niespełna rok od utworzenia sądu). Niestety nigdy nie rozpoczął działalności Śląski Trybunał Administracyjny w postaci senatu administracyjnego w Sądzie Apelacyjnym Województwa Śląskiego, utworzony rozporządzeniem Tymczasowej Rady Wojewódzkiej w Katowicach z dnia 18 lipca 1922 r., dlatego odwołania kierowane były do Najwyższego Trybunału Administracyjnego w Warszawie. Należy dodać, że Śląski Trybunał Administracyjny miał nie tylko rozpoznawać odwołania od orzeczeń WSA w Katowicach, ale też miał być jedynym sądem administracyjnym dla cieszyńskiej części województwa śląskiego (w okresie międzywojennym dla tej części województwa śląskiego utrzymany został jednoinstancyjny model sądownictwa administracyjnego).

Wielką zasługą śląskiego sądownictwa administracyjnego od początku działalności orzeczniczej było ustalenie podstawowych zasad postępowania, w tym praw stron biorących

udział w postępowaniu. Oprócz skrupulatnego przestrzegania prawa sąd ten w swym orzecznictwie wykazywał wielką życzliwość wobec mieszkańców Śląska, próbujących zapewnić utrzymanie sobie i swoim rodzinom. Świadczą o tym zachowane orzeczenia z pierwszych lat działalności sądu administracyjnego w Katowicach. W okresie międzywojennym orzecznictwo tego sądu, a także dwóch dalszych wojewódzkich sądów administracyjnych w Poznaniu i Toruniu oraz Najwyższego Trybunału Administracyjnego, pomimo zmian ustrojowych, głównie za sprawą swojej stabilności miało duży wpływ na kształtowanie polskiej praktyki administracyjnej.

II wojna światowa przerwała na wiele lat działalność orzeczniczą sądów administracyjnych. Tragiczny los spotkał niektórych sędziów i pracowników Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Katowicach; były prezes tego sądu Włodzimierz Dąbrowski wraz z żoną zginęli w obozie koncentracyjnym w Auschwitz w 1942 r.

Zmiany polityczne i ustrojowe w Polsce po zakończeniu wojny uniemożliwiły kontynuowanie działalności orzeczniczej przez sądy administracyjne, pomimo podejmowanych prób. Zapowiedzią powstania w przyszłości demokratycznego państwa prawnego było utworzenie z dniem 1 września 1980 r. Naczelnego Sądu Administracyjnego. Był to sąd jednoinstancyjny z enumeratywnie określonymi w ustawie kompetencjami, które jednak w następnych latach ulegały stałemu poszerzaniu. Niespełna rok po jego utworzeniu w dniu 1 lipca 1981 r. rozpoczął działalność Ośrodek Zamiejskowy NSA w Katowicach z siedzibą w Gliwicach dla obszarów ówczesnych województw: katowickiego, częstochowskiego i bielskiego. Jego głównym organizatorem został dr Henryk Piętka, sędzia Sądu Wojewódzkiego w Katowicach, który był prezesem Ośrodka Zamiejskowego przez prawie dwadzieścia lat. Warto przypomnieć pierwszych sędziów administracyjnych, którzy rozpoczęli w nim działalność orzeczniczą. Wywodzili się oni zarówno z sądownictwa powszechnego (oprócz prezesa Henryka Piętki byli to sędziowie Telesfor Zamorski i Bogdan Skorupka), jak i organów administracji (Antoni Laskowski i Zenon Kubica). Służbę w tym sądzie podjęło wielu znanych sędziów i cenionych prawników: Antoni Bromer, sędzia Stefan Cebulski, sędzia Anna Wiciak, Ewa Madej, Prof. Ryszard Mikosz, Adam Mikusiński, sędzia Bonifacy Bronkowski, sędzia Krzysztof Wujek, sędzia Ryszard Pęk i wielu innych.

Reforma z 2004 r. proklamowała nowy model sądownictwa administracyjnego, dwuinstancyjny, w pełni niezależny. Utworzone wojewódzkie sądy administracyjne, w tym w Gliwicach obejmujący obszar województwa śląskiego, rozpoczęły działalność orzeczniczą w dniu 1 stycznia 2004 r. Pierwszym prezesem tego Sądu został prof. dr hab. Ryszard Mikosz. Oprócz sędziów NSA, dotychczas orzekających w Ośrodku Zamiejskowym NSA, służbę sędziowską rozpoczęli w nim prawnicy wywodzący się z sądownictwa powszechnego, korporacji prawniczych i organów administracji publicznej. Wielu z nich orzeka obecnie w Naczelnym Sądzie Administracyjnym, część łączy służbę sędziowską z działalnością dydaktyczno-naukową. Pracę w sądzie rozpoczęła liczna grupa asesorów sądowych, referendarzy sądowych i asystentów sędziego. Bez ich zaangażowania i pracy oraz - co trzeba usilnie podkreślić - wsparcia ze strony urzędników sądowych i innych pracowników administracyjnych nie byłoby możliwe sprawne funkcjonowanie sądu i powadzenie postępowania sądowego odpowiadającego europejskim i międzynarodowym standardom.

Nie sposób nie wspomnieć, że uchwalenie Konstytucji, reforma sądownictwa administracyjnego i przystąpienie Rzeczypospolitej Polskiej do Unii Europejskiej w sposób

znaczący zmieniły pozycję ustrojową sądów, w tym sądów administracyjnych. Sądy polskie stały się sądami unijnymi, a prawo unijne, na zasadach określonych w Konstytucji, stało się częścią krajowego porządku prawnego. Składy orzekające Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gliwicach w swej działalności orzeczniczej wykorzystują dorobek orzeczniczy Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, korzystają z instytucji procesowej umożliwiającej prowadzenie dialogu z TSUE za pomocą pytań prejudycjalnych. Sięgają do bogatego orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, odwołują się do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności oraz Karty Praw Podstawowych. W działalności orzeczniczej tego sądu powszechnym jest dokonywanie prokonstytucyjnej wykładni przepisów prawa, wielokrotnie składy orzekające stosowały wprost Konstytucję.

Wojewódzki Sąd Administracyjny w Gliwicach utrzymuje partnerskie kontakty z Sądem Finansowym dla Berlina i Brandenburgii z siedzibą w Chocieburzu. Doroczne spotkania seminaryjne sędziów polskich i niemieckich umożliwiają wymianę poglądów i doświadczeń w odniesieniu do wielu ważnych zagadnień prawnych, stanowiących przedmiot zainteresowania orzecznictwa i doktryny w obu krajach. Bardzo cenimy sobie tę współpracę z sądem niemieckim.

Jubileuszowe obchody 100 - lecia sądownictwa administracyjnego to dobra okazja do podkreślenia, że sądy administracyjne stoją na straży prawa jako najwyższej wartości, przyczyniają się do umacniania państwa prawa, skutecznie chronią prawa jednostek. Z okazji tego Jubileuszu przygotowana została księga pt „Sądownictwo administracyjne w umacnianiu państwa prawa”. Znalazły się w niej artykuły związane z historią sądownictwa administracyjnego w województwie śląskim, przypomniano początki Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Katowicach, czasy jego organizowania i pierwszych miesięcy działalności, omówiono kilka pierwszych orzeczeń. Kolejne części poświęcone zostały ustrojowi sądownictwa administracyjnego oraz zagadnieniom procesowym i materialnym z dziedziny prawa publicznego: administracyjnego i finansowego.